

Krut O. B. Connotative components in the structure of words with aggressive meaning. *The scientific method: the journal* / (ch. ed. Mariusz Nowak. №18. Vol.2. Warszawa, Poland, 2018. Pp. 13-18

CONNOTATIVE COMPONENTS IN THE STRUCTURE OF WORDS WITH AGGRESSIVE MEANING

Krut O.V.

*Horlivka Institute for Foreign Language
SHEE "Donbass State Pedagogical University"
Ukraine*

КОНОТАТИВНІ КОМПОНЕНТИ У СТРУКТУРІ СЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ АГРЕСІЇ

Круть О.В.

*Горлівський інститут іноземних ДВНЗ «ДДПУ»
Україна*

Abstract. The article deals with connotation as the additional element of in the structure of words with aggressive meaning. Three groups of connotative meanings are based on stylistic differentiation of words. The chief role of connotation is dedicated to the feature zone in the onomasiological structure and lies in the centre of the conceptsphere MAN. The conceptsphere MAN is considered as the result of interaction of different concepts and the way of the negative meaning formation of lexical units. The final realization of the semantics of words with negative meaning is in the predicative actant frame. The latest reflects the situation of aggressive reality in the structure of words with aggressive meaning.

Анотація. У статті розглядається конотація як додатковий елемент значення у структурі слів на позначення агресії. Три групи конотативних значень встановлюються відповідно до стилістичної диференціації лексики. Провідна роль конотації належить ознаковій зоні в ономасіологічній структурі та полягає в основі утворення концептосфери ЛЮДИНА. Концептосфера ЛЮДИНА вважається результатом взаємодії різних концептів та засобом формування негативного значення лексичних одиниць. Остаточне формування семантики слів на позначення агресії відбувається в предикатно-актантній рамці. Остання відбиває ситуацію агресивної дійсності у значенні слів на позначення агресії.

Keywords: connotation, feature zone, concept, the conceptsphere, predicative actant frame.

Ключові слова: конотація, ознакова зона, концепт, концептосфера, предикатно-актантна рамка.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку лінгвістики мовні явища розглядаються як відображення структур свідомості людини, мислення, пізнання, що репрезентуються у концептуальній картині світу. Концепти, як компоненти нашої свідомості та наших знань про світ, є предметом дослідження філософії, психології, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики та інших гуманітарних наук. Концепт АГРЕСІЯ є поняттєвою категорією, що виникла як спроба вирішити протиріччя між загальнолюдським характером мислення людини та різноманітним членуванням світу у різних мовах. Лексика на позначення агресії є експлікатором агресії та носієм значення концепту АГРЕСІЯ в мовному знаці, його ім'ях – лексичних одиницях вторинної номінації: складнопохідних дієсловах, прикметниках та іменниках на позначення агресії, що здібні метафорично найменувати дії, явища об'єктивної дійсності.

У зіставлюваних мовах похідні та складні слова на позначення агресії характеризуються наявністю додаткових елементів смислу, що впливають на формування її значення. Додатковий компонент у складі значення слова, тобто **конотація**, є семантичною сутністю, на основі змісту якої отримується експресивний ефект [10, с.5].

Отже, **метою** даної статті є вивчення ролі конотативного компонента значення. Висунення зазначеної проблематики потребує вирішення таких завдань: класифікація конотативних компонентів значень у семантиці слова; встановлення ролі конотацій у формуванні негативного значення лексики агресії у зіставлюваних мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конотація як одна з актуальних проблем семасіології є сукупністю емоційних, експресивних, оцінних та стилістичних ознак на фоні предметно-логічного компонента [2, с.87-90] та має обмежуватися лише такими елементами змісту, які додаються до слова у мовленні [8]. Є.Й. Шендельс вважає, що конотація мовного знака входить до обсягу значення, тобто є одним із його типів [11].

Найбільш раціональною, з нашого погляду, вважається точка зору на проблему конотації, її функції, зміст компонентів, що було висловлено В.М.Телією [10]. Авторка зазначає, що «конотація – семантична сутність, що входить до семантики мовних одиниць та виражає емотивно-оцінне та стилістично марковане ставлення суб'єкта мовлення до дійсності при її позначенні у висловлюванні, яке отримує на підставі цієї інформації експресивний ефект» [10, с.5]. В.М. Телія вважає, що конотація є провідним аспектом значення слова [11]. Конотативні компоненти входять до складу значення слів на позначення агресії й беруть участь у їх формуванні, тому вважаємо за доцільне проаналізувати це явище на нашому матеріалі дослідження.

З погляду В.І. Говердовського, конотація розглядається поряд із денотацією як прояв взаємодії емоційного й раціонального у лексиці. Згідно з цим, системний підхід до явища конотації дозволяє конкретизувати наявні терміни у розподілі конотативних значень й систематизувати різні групи конотацій [5, с.70-79]. Під кутом зору міжмовного зіставного аналізу лексична конотація полягає в основі контрастивного дослідження лексики [6].

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати нашого дослідження свідчать про те, що більша частина одиниць на позначення агресії в зіставлюваних мовах має експресивний ефект й повинна бути розподілена згідно стильової диференціації мови. Щодо висловлювання конотації у мові, конотативні компоненти значення полягають в основі смислотворення слів на позначення агресії, тобто метафори та метонімії.

У зіставлюваних мовах конотативний компонент значення лексики на позначення агресії є сукупною реалізацією як негативної, так і емоційної характеристики лексики [2, с.87-88; 11, с.35]. Аналіз словникових статей та значень, яких набувають досліджувані у соціальному контексті, дозволяє провести класифікацію конотативних компонентів значення слів на позначення агресії на підставі системних підходів до вивчення конотації [5].

Конотація може бути розподілена відповідно до стилістичної диференціації лексики, а саме: 1) конотації негативної емоційно-експресивної оцінки з емоційно-експресивною основою; 2) конотації жаргонічності, розмовності з мовленнєвою, тобто контекстуальною основою; 3) конотації новизни, архаїчності, що характеризують власне мовну основу. Розглянемо більш детально вищезазначені типи конотацій.

Результати дослідження словникових статей зіставлюваних мов показали, що наявність конотативних компонентів значення у семантиці слова становить 94%/ 93% в українській та російській мовах, й 96% – в англійській мові. Група конотацій з емоційно-експресивною основою найбільш притаманна для лексики на позначення

агресії, що становить 58%/ 66% в українській та російській і, відповідно, 56% в англійській мові. Ця група конотації репрезентується експресивною, емоційно забарвленою лексикою типу укр. *головоріз* (=насилник), *збувати зі світу* (=знищувати); рос. *выдрать* (=побити), *обагрятъ руки кровью* (=вбивати); англ. *to pilfer* (=вкрасти), *to get one's knife into smb* (=вбити). Наявність більшої кількості слів у групі конотацій із емоційною основою в російській мові свідчить про експресивність російського мовлення [3, с.33-34].

В основі утворення групи конотацій з мовленнєвою основою лежать **жаргонізми** типу укр. *вздерник* (=злочинець, який обманює під час розміну грошей); рос. *наводка* (=вказівка на об'єкт крадіжки); англ. *smash-and-grab raid* (=грабіжницький наліт на вітрини крамниці); **розмовна лексика** типу укр. *помордувати* (=побити); рос. *колотить* (=бити), англ. *to piss smb off* (=розізлити); **книжкова лексика** типу укр. *попирати* (=принижувати); рос. *бичевать* (=бити); англ. *irate* (=злий) лежать в основі утворення групи конотацій з мовленнєвою основою. Наявність 35% жаргонізмів та розмовної лексики в українській та 39% – в англійській мові пояснюється розповсюдженістю цього шару лексики при формуванні конотативного значення з контекстуальною основою. Реалізація групи конотацій із контекстуальною основою в російській мові становить 26%.

У зіставлюваних мовах група конотацій із мовною основою підтверджується наявністю 1% неологізмів, архаїзмів в українській, російській та англійській мовах, наприклад, укр. *свари* (=бійка), рос. *розпинатель* (=мучитель); *ликвидировать* (=вбити); *пустошить* (=розорювати); англ. *to purloin* (=здійснити дрібну крадіжку).

Результати аналізу показали, що у зіставлюваних мовах групи конотацій з мовленнєвою й мовною основами не є замкнутими, тобто всі слова мають негативну експресивно-емоційну оцінку. Утворення конотативного значення похідних/ складних слів на позначення агресії характеризується «нашаровуванням» негативних оцінних відношень на «deskриптивне відображення позначуваного» [10] та є сукупністю «емоційного й раціонального в оцінці» [4, с.39]. Оскільки значення лексики на позначення агресії є «результатом та функцією семіотичної діяльності, мовної поведінки людини», тому кожне значення похідних/ складних слів має свою «мотиваційну базу» [9, с.22], що підтверджується конотацією ознакової зони.

Експресивний ефект висловлювання думки при утворенні негативного смислу похідних/ складних слів на позначення агресії лежить в основі «метафоричного смислотворення» [10, с.29; 1, с.163] та є засобом формування нових концептів і значень у семантиці досліджуваних слів, де головною дійовою особою є людина. Позитивний ефект конотації досліджуваної лексики створюється завдяки використанню цієї лексики у політичних та соціальних дискурсах зіставлюваних мов.

У зіставлюваних мовах конотативні компоненти значення з емоційно-експресивною, мовленнєвою та мовною основами вважаються елементами смислу, «що відображають пов'язані зі словом культурно-національні уявлення та традиції» [1, с.67-68]. Слово як «колективна пам'ять носіїв мови», «дзеркало життя народу», лежить в основі утворення концептосфери «ЛЮДИНА», загальної та особистої для трьох зіставлюваних мов [7, с.154]. Оскільки «ЛЮДИНА» є головним експонентом концептуальної й мовної картин світу та знаходиться в центрі утворення концептосфери ознакової зони лексики на позначення агресії, розглянемо роль конотативного значення в утворенні концептосфери «ЛЮДИНА».

Провідна роль у формуванні концептосфери «ЛЮДИНА» належить конотації ознакової зони, оскільки саме ознака є одним із показників національно-культурної специфіки похідних/ складних слів на позначення агресії та основою для встановлення взаємодії базових концептів у формуванні значення слова. Через це виникає проблема

дослідити роль конотативного значення в утворенні концептосфери «ЛЮДИНА» в ознаковій зоні похідних/ складних слів на позначення агресії.

Зазначена проблема передбачає розв'язання таких завдань: установлення моделей зіставлення конотативного значення досліджуваних слів; установлення основних типів концептів, що лежать в основі утворення концептосфери «ЛЮДИНА», визначення ролі концептів та їхньої взаємодії у формуванні значень похідних/ складних слів на позначення агресії у зіставлюваних мовах відповідно до національно-культурної традиції.

Формування конотативного значення на емоційно-експресивній, мовленнєвій та мовній основах проводиться з урахуванням тематичного змісту ознакової зони, що дозволяє встановити набори моделей зіставлення їхнього конотативного значення. Конотації з емоційно-експресивною та мовленнєвою основами виявлено у всіх групах ознак у той час, як конотації з мовною основою типові лише для інклінативних ознак.

У зіставлюваних мовах предикат надає базисам зовнішньо-розрізнявальні, якісні, локативні, темпоральні та інклінативні ознаки, що лежать в основі утворення нових значень, смислів та концептів. Утворення нових концептів ознакової зони, таких, як КОЛІР, СОМАТИЗМИ, ЗВУК, ЧИСЛО, ТВАРИННИЙ СВІТ, ПРИРОДА тощо, здійснюється завдяки концептосфери «ЛЮДИНА», що утворює ознакову зону. Остаточне формування значення похідних/ складних слів на позначення агресії здійснюється у предикатно-актантній рамці фрейму. Згідно з цим, модель для зіставного аналізу встановлюється на основі типології основних компонентів концептосфери «ЛЮДИНА» у зоні зовнішньо-розрізнявальних, якісних, локативних, часових та інклінативних ознак, що передаються у структурі фрейму *квалітативом, локативом, темпоративом, інструментативом, компаративом, результативом* та ін. Переходимо до більш детального розгляду основних типів компонентів концептосфери «ЛЮДИНА».

У зіставлюваних мовах утворення концептосфери «ЛЮДИНА» у зоні зовнішньо-розрізнявальних ознак здійснюється за участю конотації ознакової зони. Зона зовнішньо-розрізнявальних ознак похідних/ складних слів на позначення агресії характеризується використанням негативної експресивної оцінки як конотативного потенціалу похідних/ складних слів. Негативна експресивна оцінка створюється на підставі трьох каналів отримання інформації – зорових, слухових та дотику, – подається *квалітативом, квантитативом, результативом, інструментативом* у структурі фрейму.

Результати аналізу свідчать, що у зіставлюваних мовах спостерігаються схожості в утворенні концептосфери «ЛЮДИНА» у зоні зовнішньо-розрізнявальних ознак. Концептосфера «ЛЮДИНА» формується концептами КОЛІР, СОМАТИЗМИ, ЗВУК, ВІЙСЬКОВА СПРАВА, РЕЧОВИННИЙ СВІТ, СПЕКОТА/ ХОЛОД.

У трьох зіставлюваних мовах кольорові ознаки лежать в основі формування негативної експресивної оцінки концепту КОЛІР, що утворюється на підставі зорових каналів отримання інформації. В українській та російській мовах негативна емоційна оцінка діяльності людини – прояв зла, егоїзму або злобні прагнення особистості – пов'язана з реалізацією концепту КОЛІР («чорний») у структурі похідних іменників типу укр. *чорнушник, темнило*; рос. *чернушник*. Національно-культурна специфіка української та російської мов надає людині подвійну негативну експресивну оцінку, що метафоризується в ознаковій зоні, тобто *чорн-/черн-*, та негативний суфікс *-уш-*, що вказує на здатність людини на будь-які вчинки. Реалізація імплікованого предиката дії в ономаціологічній структурі таких похідних вказує на здійснення «темних» намірів особистості. Відповідно до поданої ситуації предикатно-актантна рамка таких іменників включає *квалітатив, результатив, агенс*. Останній імплікується у предикатно-актантній рамці похідних іменників типу *чорнуха*.

Англомова культурно-національна традиція надає концепту КОЛІР “коричневий” значення брутальності, розпаду, смерті, агресивності та злоби. Взаємодія концепту КОЛІР (“чорний”, “коричневий”) з концептом ОДЯГ у структурі складних іменників типу *brown+shirt*, *black+jack* здійснюється на основі двох процесів – метафоризації та метонімізації. Як результат людина в одязі чорного та коричневого кольорів асоціюється з негативною сферою діяльності. Імплікований предикат дії активізує суб’єкта до агресивної діяльності та розподіляє семантичні ролі: ХТОСЬ (*агенс*) ТАКИЙ (*квалітатив*) – діє – ТАК (*результатив*). Формування негативної експресивної оцінки – байдужості – у структурі складних прикметників на позначення агресії типу англ. *blackhearted*, здійснюється у взаємодії концепту КОЛІР (чорний) із концептом СОМАТИЗМИ (серце) за допомогою предиката належності, тобто (ХТОСЬ) – має – ЩОСЬ (ТАКЕ). Через це предикатно-актантна рамка фрейму складних прикметників постачається семантичними ролями *квалітатива*, *позесива*, *експерієнцера*. *Агенс* імпліковано у предикатно-актантній рамці фрейму.

У трьох зіставлюваних мовах зовнішньо-розрізнявальні ознаки зони базису Живої матерії (частини тіла), що концептуалізуються у СОМАТИЗМАХ: *серці* як чуттєвому показнику людини та *язиці*, *роті* - індикаторах її мовної діяльності. Взаємодія СОМАТИЗМІВ із концептом ЗЛОБА, КОЛІР “чорний” через предикат належності є типовою для структурування предикатно-актантної рамки складних прикметників на позначення агресії: *квалітатив*, *позесив*, *експерієнцер*. Пор. укр. *жорстокосердний*, рос. *злослычный*, англ. *sharp-tongued*.

В англійській мові, на відміну від української та російської, зовнішньорозрізнявальні ознаки зони базису Живої матерії (частини тіла) лежать в основі утворення складних іменників на позначення агресії через метонімізацію типу *black-leg*, *smart-mouth*. Негативна експресивна оцінка формується завдяки метафоричній взаємодії СОМАТИЗМІВ *leg*, *mouth*, як показників агресивної й мовленнєвої діяльності людини, з концептами КОЛІР “чорний”, ЗЛІСТЬ/ ЛИХО. Імплікований предикат дії активізує суб’єкт до здійснення агресивної та мовленнєвої діяльності, завдяки чому відображається така ситуація: ХТОСЬ (ТАКИЙ – має – ЩОСЬ (ТАКЕ) – діє – ТАК. Через це ролі між учасниками ситуації розподіляються між *квалітативом*, *позесивом*, *результативом* та *агенсом*.

У трьох зіставлюваних мовах конотативні ознаки звуку утворюються завдяки негативним асоціаціям, закладеним у концепті ЗВУК з позначенням *стук*, *грохоту*, *топоту*, *свисту*. Саме ці звуки вважаються неприємними для органів слуху людини та викликають негативні емоції. Слухові канали отримання інформації є важливим метафоричним засобом представлення ситуацій об’єктивної дійсності у трьох зіставлюваних мовах, що стосується людини, а саме: укр. *топтатися* (як ведмідь) = стежити, укр. *стучать* (як дятел) = доносити, англ. *to whistle* = доносити. Дії людини у такому разі асоціюються зі звуковими діями тваринного світу. Взаємодія концепту ЗВУК з концептом ДІЯЛЬНІСТЬ лежить в основі утворення похідних іменників на позначення агресії типу *топтун*, *стукач*, *whistler*. Формування фрейму здійснюється завдяки *квалітативу*, *результативу* та *агенсу*.

В українській та російській національно-культурних традиціях негативна емоційна оцінка концепту ЗВУК у взаємодії з концептом ДІЯЛЬНІСТЬ є засобом відображення ситуації агресивної діяльності людини (ХТОСЬ – має ЩОСЬ) – діє (КОМУСЬ – ЩОСЬ) – ТАК в структурі похідних дієслів типу укр. *бацнути*, рос. *грохнуть*. Пропозиція фрейму таких дієслів включає як явні компоненти смислу – *квалітатив*, *результатив*, так і приховані – *агенс*, *пацієнс*, *інструментатив*.

В англійській мові негативна експресивна оцінка в ознаковій зоні з позначенням звуку реалізується у структурі похідних на позначення агресії за умови взаємодії концептів ЗВУК та ПРОСТОР у концептосфері ЛЮДИНА. Пор. англ. *knock-back*

(=вдарити), *to knock-down* (=звалити, збити з ніг). У цьому випадку психокогнітивний механізм аналогізації просторового вектора *униз-назад* із негативним оцінюванням ґрунтується на уявленнях підкорення, приниження та краху. Інтегрованість двох негативних оцінок *knock* та *back/ down* лежить в основі моделювання ситуації агресивної діяльності людини, що спрямована на приниження когось із використанням фізичної сили. Предикатно-актантна рамка фрейму наповнюється *агенсом, квалітативом, локативом, результативом* та *пацієнсом*.

Конотація зовнішньо-розрізнявальної ознаки кількості типова лише для англійської мови та утворюється завдяки негативним асоціаціям, закладеним у концепті ЧИСЛО. Англійська національно-культурна традиція надає концепту “два” [Кубрак 1996] негативне позначення подвійності. Взаємодія концепту “два” з концептом СОМАТИЗМИ “серце” у структурі складних прикметників, типу англ. *double-hearted*, указує на подвійність натури людини та має бути репрезентована у фреймі ролями *квантитатив, позесив* та імплікований *експериснцер*. Реалізація “два” у взаємодії з концептом ДІЯЛЬНІСТЬ у структурі складних іменників на позначення агресії, типу англ. *double-dealer*, є результатом ситуації, де людина має здатність здійснювати на будь-які вчинки, тобто ХТОСЬ (ТАКИЙ) – ДІЄ – ТАК. У такому випадку фрейм заповнюється *квантитативом, результативом і агенсом*.

Конотативні ознаки вологості реалізуються у структурі похідних дієслів та іменників в українській та російській мовах. У слов'янських мовах конотація утворюється негативними асоціаціями, що виникають при взаємодії концепту РІДИНА з концептом ДІЯЛЬНОСТЬ. Дотикові канали отримання інформації полягають в основі відображення ситуації об'єктивної дійсності, що відображає людину, дії якої асоціюються з певним результатом, наприклад: рос. *замочить*, укр. *замокрушити* (=зробити мокрим, залишити “мокре місце”, тобто вбити): ХТОСЬ – РОБИТЬ – КОМУ – ЩОСЬ (ТАКЕ). У похідних іменниках на позначення агресії типу *мокрушник* предикат експлікує роль *агенса* у пропозиції фрейму поряд з *квалітативом* та *результативом*.

У трьох зіставлених мовах утворення конотативних ознак із позначенням артефактів у структурі похідних/ складних слів типу укр. *автоматник, ширмач*; рос. *мойщик, мясник*; англ. *sworder, sand-bagger* здійснюється завдяки наявності негативних асоціацій, що виникають при взаємодії концепту ВІЙСЬКОВА СПРАВА/ РЕЧОВИННИЙ СВІТ з концептом ДІЯЛЬНІСТЬ. Негатив етносвідомості народів однієї індоєвропейської сім'ї формується завдяки функціональному призначенню концепту ВІЙСЬКОВА СПРАВА – ніж, автомат, бритва, меч – що застосовуються як засіб здійснення злочину у структурі похідних та складних іменників на позначення агресії типу укр. *алмазник, автоматников*; рос. *мойщик*; англ. *sworder*. Згідно з наведеною ситуацією фрейм заповнюється семантичними ролями *агенса, інструментатива, мети* та *результатива*. Додаткова негативна експресивна оцінка у слов'янських мовах передається шляхом інтеграції концепту ВІЙСЬКОВА СПРАВА з концептом ПРИРОДА, а саме: ніж є гострим та блискучим як алмаз. У цьому випадку фрейм похідного слова *алмазник* доповнюється *компаративом*.

Ознакова зона з позначенням артефактів підлягає конотації через асоціативну репрезентацію концепту РЕЧОВИННИЙ СВІТ залежно від національно-культурній традиції зіставлених мов. Так, в українській та англійській мовах *ширма, десант, sand bag* (=чувал з піском) є засобами здійснення агресивних намірів особистості, що відображаються у структурі похідних/ складних іменників на позначення агресії типу укр. *ширмач*, рос. *десантник*, англ. *sand-bagger*. Імплікований предикат дії надає зоні базису Живої матерії (люди) семантичну роль *агенса*, ознакова зона передається семантичною роллю *засобу*. Імпліковано присутні семантичні ролі *мети* (наміру агресивної діяльності) та *результатива* (реалізація агресивних намірів). В українській

та російській мовах, на відміну від англійської, негативна оцінка концепту РЕЧОВИННИЙ СВІТ – укр. *м'ясо*, рос. *мясо* як результат агресивної діяльності – закладено у структурі похідних іменників, типа укр. *м'ясник*, рос. *мясник*. Ситуація агресивної діяльності людини може бути репрезентована: ХТОСЬ – РОБИТЬ – ЩОСЬ (ТАКЕ) – КОМУСЬ – ТАК. Згідно з цим фрейм експлікується семантичними ролями **результатива, пацієнса** та **агенса**.

В англійській мові утворення конотативних ознак із позначенням артефактів або продуктів харчування є типовим також для зони базисів Неживої матерії та реалізується у структурі складних іменників, типу *sleaze-bag*, *bad-egg* шляхом метонімічної інтегрованності з концептосфери ЛЮДИНА. Негатив етносвідомості англійців формується завдяки метафоричній взаємодії концепту ПОГАНО ознакової зони з РЕЧОВИННИМ СВІТОМ.

Зовнішньо-розрізнявані ознаки на позначення “тварини” в англійській мові репрезентується лише у зоні базису. Пор. *small-bear*, *hang-dog*, *big-fish*. Базис Живої матерії є показником суб'єкта дії, що концептуально подано ТВАРИННИМ СВІТОМ – дикими й домашніми тваринами, рибами. Функціональне застосування суб'єктів ТВАРИННОГО СВІТУ робить їх позначенням різних якостей людини – *сильний як ведмідь; злий як собака; слизький як риба* – ознаки яких передаються шляхом метафоризації. Додаткова негативна експресивна оцінка реалізується у структурі поданих складних іменників на позначення агресії завдяки взаємодії концептів ТВАРИННОГО СВІТУ та концептів РОЗМІРУ та ДІЯЛЬНОСТІ. Через це ситуація репрезентується так: ХТОСЬ (ТАКИЙ) – діє – ТАК, ЯК, завдяки чому фрейм заповнюється як експлікованими семантичними ролями **квалітатива**, та **агенса**, так і імплікованими – **компаратив**, **результатив**.

Утворення конотативних ознак з позначенням місяця, каміння є типовими для ознакової зони похідних іменників на позначення агресії в українській та російській мовах типу *лунатик*, *алмазник*. Взаємодія концептів ЧАСУ (місяць => ніч) та концепту ПРИРОДА в ознаковій зоні іменників на позначення агресії є засобом метафоричного відображення ситуації, в якій при світлі місяця здійснюються різноманітні злочини. Саме імплікований предикат дії надає базису Живої матерії (люди) функціональне призначення – діяти при світлі місяця. Через це фрейм заповнюється семантичними ролями: **темпоратива**, **квалітатива**, **результатива** та **агенса**.

Негативні асоціації, закладені в ознаковій зоні з температурними позначеннями, реалізуються у структурі похідних дієслів та іменників на позначення агресії у трьох зіставлюваних мовах через концепти ЖАР і ХОЛОД. В українській та російській мовах концепт ЖАР, взаємодіючи з концептом ЧАС, реалізуються у структурі похідних дієслів на позначення агресії укр. *розжарити*, рос. *раскалить* через предикат дії. Взаємодія концептів ЖАР і ЧАС здійснюється у пропозиції фрейму, яка відкриває місце таким учасникам ситуації, як **результатив** та **квалітатив**. Негативна експресивна оцінка у семантиці слів – підвищення агресивності, нарощення негативних емоцій – утворюється завдяки взаємодії концепту ЖАР із концептом ЛЮДИНА. У зв'язку з цим, предикатно-актантна рамка фрейму розширюється семантичними ролями **агенса** й **пацієнса**.

В англійській мові, на відміну від української та російської, конотативне значення зовнішньо-розрізнявальних ознак із позначенням температури утворюється у структурі дієслів на позначення агресії типу англ. *to cool*, *to frost* через концепт ХОЛОД. Концепт ХОЛОД, взаємодіючи з концептом ДІЯЛЬНІСТЬ, має конотативне значення – позбавлення будь-яких емоцій, проявів життя тощо. Остаточне формування значення таких похідних здійснюється у структурі фрейму, що включає як експліковані компоненти **квалітатив**, **результатив**, так і імпліковані компоненти **агенс**, **пацієнс**.

Зовнішньо-розрізнявальні ознаки з позначенням міри ваги є типовими лише для англійської мови. Пор. англ. *heavy-handed, hardhead*. У цьому випадку негативна емоційна оцінка формується за допомогою асоціацій, що виникають при взаємодії концепту ВАГА з концептом СОМАТИЗМИ, – прояви сили, яка руйнує все на своєму шляху. Національно-культурна традиція англійської мови наділяє людину сильними руками, міцною як камінь головою, завдяки чому людина здатна на будь-які вчинки. Остаточне формування семантики складних слів на позначення агресії завершується у предикатно-актантній рамці фрейму. Так, складним прикметникам на позначення агресії надаються семантичні ролі *квалітатива, позесива*, фрейм складних іменників агресії містить *квалітатив, позесив, результатив* та *агенс*.

Висновки. Отже, у зіставлюваних мовах конотація зовнішньо-розрізнявальних ознак є засобом реалізації експресивного негативного ефекту, що лежить в основі утворення концептосфери “ЛЮДИНА”. Негативна експресивна оцінка закладена у функціональному призначенні концептів КОЛІР, СОМАТИЗМИ, ЗВУК, ВІЙСЬКОВА СПРАВА, РЕЧОВИННИЙ СВІТ, що є типовими для зони зовнішньо-розрізнявальних ознак. Додатковий експресивний ефект створюється взаємодією концептів зовнішньо-розрізнявальних з концептами якісних та локативних ознак. Результати аналізу фактичного матеріалу свідчать, що у концептосферах зіставлюваних мов спостерігаються й певні розрізнення, що підтверджується національно-культурною специфікою мов. Негатив етносвідомості українців та росіян передається асоціаціями, що закладені у концептах ХОЛОД/ СПЕКОТА. Національно-культурна специфіка англійської мови демонструє здатність ознакової зони концептуалізувати дійсність через концепти ХОЛОД, ЧИСЛО, ТВАРИННИЙ СВІТ, ВАГА. На відміну від слов’янських мов в англійській мові додатковий негативний експресивний ефект притаманний як ознаковій зоні, так і ознакам зони базису. Остаточне формування семантики похідних/ складних слів на позначення агресії здійснюється у пропозиції предикатно-актантних рамок фрейму залежно від культурно-національного світогляду та світорозуміння представників різних етнокультур у концептуалізації їхньої дійсності.

Загальні висновки та перспективи дослідження. Конотативне значення лексики на позначення агресії формується завдяки реалізації різних концептів концептосфери ЛЮДИНА в ознаковій зоні похідних та складних слів. Розбіжності спостерігаються у моделюваннях концептосфер української, російської та англійської мов, що свідчить про національно-культурну традицію утворення дійсності в концептосфері зіставлюваних мов. Взаємодія концептів ознакової зони з концептами зони базисів завершується у предикатно-актантній рамці фрейму. Дослідження семантики слів дозволяє «витягнути на поверхню» не тільки знання про навколишнє середовище людини, але й встановити зв’язок між елементами предметного ряду дійсності, що вміщається у фреймі як «контейнері» учасників агресивної дії. Перспективу подальшого дослідження, таким чином, вважаємо дослідження семантики мікротексту у дискурсі агресії.

Література

1. *Апресян Ю.Д.* Интегральное описание языка и системная лексикография. М.: Школа «Языки рус. культуры», 1995. Т.2. 767 с.
2. *Арнольд И.В.* Эмоциональный, экспрессивный, оценочный и функционально-стилистический компоненты лексического значения // XXII Герценовские чтения. Иностранные языки: Сб. ст. / Отв. ред. Б.А.Ильиш. Л.: Изд-во ЛГПИ, 1970. С.87-90.
3. *Вежбицкая А.* Семантические универсалии и описание языков: Пер. с англ. М.: Школа «Языки рус. культуры». 1999. 780 с.

4. *Вольф Е.М.* Функциональная семантика оценки. М.: УРСС, 2002. 260 с.
5. *Говердовский В.И.* Диалектика коннотации и денотации: Взаимодействие эмоционального и рационального в лексике // *Вопр. языкознания.* 1985. №2. С. 70-79.
6. *Манакин В.Н.* Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки. К.- Кировоград: Центр.-Укр.изд-во, 1994. 262 с.
7. *Полюжин М.М.* Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення: Моногр. Ужгород: Закарпаття, 1999. 240 с.
8. *Попова З.Д., Стернин И.А.* Лексическая система языка: Внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы изучения: Учеб. пос. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. 146 с.
9. *Селіванова О.О.* Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): Моногр. К.-Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
10. *Телия В.Н.* Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. 141 с.
11. *Шендельс Б.Н.* Многозначность и синонимия в грамматике (на материале немецкого языка). М.: Высш. школа, 1970. 204 с.